

РЕЦЕНЗИЯ

От: проф. д-р Пенка Димитрова Шишманова,
научна специалност „Политическа икономика“
Стопанска академия „Д. А. Ценов“ - Свищов

Относно: конкурс заемане на академичната длъжност „доцент“ (две места) по научна специалност „Политическа икономика“, професионално направление 3.8 Икономика, област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, за нуждите на катедра „Обща теория на икономиката“, обнародван в Държавен вестник, брой 32 от 15 април 2025 г.

1. Основание за написване на рецензията

Рецензията е изготвена съобразно Решение на ФС на факултет „Финанси“ (Протокол №11/11.06.2025 г.), Заповед №475/12.06.2025 г. на Ректора на СА „Д. А. Ценов“, решение на първото заседание на Научното жури от 19.06.2025 г. и съгласно чл. 122, ал. 1 от Правилника за развитие на академичния състав в Стопанска академия (ПРАССА).

2. Информация за кандидатите в конкурса

В настоящия конкурс участват трима кандидати (представени по азбучен ред):

гл. ас. д-р Александрина Борисова Александрова

гл. ас. д-р Танер Мустафов Исмаилов

гл. ас. д-р Таня Пламенова Тодорова

И тримата кандидати са преподаватели в катедра „Обща теория на икономиката“, факултет „Финанси“ на Стопанска академия „Д. А. Ценов“ – Свищов.

3. Персонална характеристика на кандидатите

3.1. Гл. ас. д-р Александрина Александрова завършва бакалавърска степен по специалност „Финанси“ и втора специалност „Счетоводство и контрол“, съответно през 2012 и 2013 г. В периода 2013-2014 г. получава и магистърска степен по посочените две специалности. През 2017 г., след успешна защита на дисертационен труд на тема: „Оптимизиране на данъчната система в Република България“, придобива ОНС „доктор“ (диплома № 2017015/06.04.2017) по научната специалност „Финанси, парично обращение, кредит и застраховка (Финанси)“. Понастоящем се обучава в магистърска програма „Право“ в Русенски университет „Ангел Кънчев“.

Академичната кариера на д-р Александрова започва през 2014 г. като хоноруван асистент към катедра „Финанси и кредит“. След кратки прекъсвания, по времето на които тя е заемала и продължава да изпълнява различни длъжности (признат изследовател /R2/ и главен координатор към Института за научни изследвания при СА „Д. А. Ценов“, оторизиран представител на НАЦИД за Стопанска академия, контактното лице на Рейтингова

система на българските висши училища за Стопанска академия, външен експерт (оценител) към ЦРЧР и ЕСИФ и др.), през 2022 г. тя става асистент в катедра „Обща теория на икономиката“, а през 2023 г. – главен асистент в същата катедра.

А. Александрова има над 10-годишен опит и 22 участия в международни, национални и вътрешни научни проекти в периода (след докторската защита), където е заемала различни позиции, в т.ч. и ръководител. Участвала е също в 8 проекта, насочени към мобилност, и е реализирала съответно 8 международни мобилности с цел преподаване и обучение по програма Еразъм+ и др. програми. Владее свободно английски и руски език, самостоятелно – испански и основно – немски език. Притежава много добри компютърни и дигитални умения, както и отлични социални компетенции и организаторски способности.

3.2. Гл. ас. д-р Танер Исмаилов завършва средното си образование през 2000 г., след което става студент в Стопанска академия и последователно през 2004 и 2005 г. придобива бакалавърска и магистърска степен в областта на стопанския и финансовия контрол. През 2012 г. става редовен докторант към катедра „Обща теория на икономиката“, където през 2015 г. успешно защитава дисертационен труд на тема: „Подходното неравенство в България и възможности за развитие на малкия бизнес“ и придобива ОНС „доктор“ (диплома № 2015011/25.03.2015) по научната специалност „Политическа икономия“. В периода 2015-2017 г. завършва магистратура по спец. „Турска филология: Езиково обслужване на туризма и бизнеса“ в Шуменския университет „Еп. Константин Преславски“. През годините придобива и различни професионални квалификации в сферата на съдебните експертизи, застраховането, митническата документация и пр.

Д-р Исмаилов започва трудовата си дейност още като студент и през годините заема изпълнителски, консултантски и мениджърски позиции в различни бизнес структури. От 2012 г. стартира преподавателската и научноизследователската си работа в Стопанска академия, като последователно преминава през длъжностите хоноруван преподавател (2012-2015 г.) в катедра „Обща теория на икономиката“, асистент (2015-2019 г.) и главен асистент (от 2019 г.) в катедра „Финанси и кредит“, а от 2023 г. – отново в катедра „Обща теория на икономиката“.

Т. Исмаилов има активна проектна дейност – участвал е в 10 международни, национални и вътрешноуниверситетски проекти на позиции координатор, експерт, ментор, академичен наставник и др. Има и 6 участия в проекти по КД 1 на програма „Еразъм+“ за мобилност на персонал с цел обучение и преподаване. Владее свободно турски език и самостоятелно – английски и немски език. Притежава добри компютърни умения и отлични комуникационни и организаторски качества.

3.3. Гл. ас. Таня Тодорова завършва средно образование през 1998 г., след което започва обучение в бакалавърска степен в Стопанска академия в спец. „Счетоводство и контрол“ и спец. „Международни икономически отношения“. След завършването им, през 2003 г. продължава обучението си в Академията в магистърска специалност „Международен бизнес и мениджмънт“. В периода 2005 – 2012 г. е докторант към катедра „Обща теория на икономиката“ с тема на дисертационния труд: „Ефективност на публичните разходи в българската икономика (макроикономически аспекти)“. След успешната му защита през 2012 г. получава ОНС „доктор“ (диплома № 2012040/22.10.2012) по научна специалност „Политическа икономия“.

В началото на трудовия си стаж за кратко д-р Тодорова работи в бизнес сектора, след което през 2006 г. става асистент в катедра „Обща теория на икономиката“. В периода 2009-

2011 г. е старши асистент, а от 2012 г. – главен асистент в същата катедра. За времето от 2016 до 2020 г. е доцент на ВУАРР – Пловдив, след което е освободена.

Т. Тодорова има 5 участия във вътрешноуниверситетски проекти, 3 от които са научноизследователски и 2 – за финансиране на научен форум. Един от проектите е самостоятелен, съответно тя е негов ръководител. Участва също в 5 проекта по КД 1 на програма „Еразъм+“ с цел мобилност, респ. е осъществила е 5 краткосрочни мобилности с цел преподаване. Владее свободно английски език и самостоятелно – немски език. Притежава добри компютърни умения и заявява добри комуникационни, управленски и организационни способности.

4. Количествена и качествена оценка (анализ) по критериите и показателите за учебната работа и съответствие с изискванията.

4.1. Гл. ас. д-р А. Александрова има общ трудов стаж 8 години, от които 5 години като изследовател и признат изследовател (R2) и 3 години като асистент и главен асистент в СА „Д. А. Ценов“. Преди да заеме посочените академични длъжности, тя е била 5 години хоноруван преподавател, което означава, че стажът ѝ по специалността е общо 8 години.

Според представените справки за академична заетост, за последните пет академични години тя има над 580 учебни часа средногодишна заетост, при изискуеми 400 часа. Води лекции и семинарни занятия по фундаментални икономически и финансови дисциплини като Микроикономика, Макроикономика, Институционална икономика, Инвестиции, Бюджет и бюджетна политика, Цени и ценова политика и др., в т.ч. и на английски език.

Д-р Александрова е разработила общо 12 лекционни курса, от които 5 в съавторство по основни и специални дисциплини, преподавани на студенти в ОКС „бакалавър“ и ОКС „магистър“, и 7 квалификационни и сертификационни курса с разработено учебно съдържание (в т.ч. 3 на английски език за студенти в ОКС „бакалавър“ на Балтийската международна академия в Латвия и 4 за курсисти в Центъра за професионално обучение към Академията). Съавтор е на 5 академични учебника, издадени в периода 2019-2025 г. в Академично издателство – Ценов, които имат двама вътрешни рецензенти. Участвала е в написването и на 2 учебни помагала, предназначени за студенти в бакалавърска степен.

Представената информация показва, че кандидатът не само изпълнява, но и надвишава количествените изисквания за учебно-преподавателската работа. Разнообразието от разработени курсове и преподавани дисциплини както по специалността, така и извън нея, в т.ч. на английски и испански език, представят д-р Александрова като преподавател с широка общотeorетична и специализирана подготовка, с интереси и опит в преподаването на дисциплини в различни области на познанието, с потенциал за по-нататъшно развитие и професионално израстване.

4.2. Гл. ас. д-р Т. Исмаилов има общ трудов стаж 19 години, от които 13 години стаж по специалността като хоноруван преподавател, асистент и главен асистент във факултет „Финанси“ на Стопанска академия. За последните пет академични години отчита над 580 часа средна годишна заетост, която превишава изискването от 400 часа, определено в ПРАССА. Има опит като преподавател по основни и специални общоикономически и финансови дисциплини като Икономика, Микроикономика, Макроикономика, Публични финанси и бюджет, Финансово управление на човешките ресурси, Мита и митническа политика и др. на студенти от ОКС „бакалавър“ и ОКС „магистър“, някои от които и на английски език.

Има разработени 9 лекционни курса, в т.ч. 5 в съавторство за студенти в бакалавърска и магистърска степен на обучение и 4 самостоятелни за курсисти в Центъра за следдипломно

и факултативно обучение на Стопанска академия. За периода 2021-2025 г. в съавторство написва и издава 5 академични учебника, които имат двама вътрешни рецензенти, както и 1 учебно помагало.

На основата на посочената информация се констатира, че д-р Исмаилов изпълнява количествените критерии за учебно-преподавателската работа, и едновременно с това разширява полето на своята дейност извън традиционната студентска аудитория. Това го утвърждава като активен и перспективен преподавател, с високи професионални качества и ангажираност към учебния процес и към други, обществено значими, обучителни инициативи.

4.3. Гл. ас. Таня Тодорова има общ трудов стаж 22 години, като 18 от тях са стаж по специалността в СА „Д. А. Ценов“. През този период тя последователно заема академичните длъжности „асистент“, „старши асистент“ и „главен асистент“ във факултет „Финанси“, катедра „Обща теория на икономиката“. Средногодишната ѝ заетост през последните пет години е над 540 учебни часа, с което надвишава изискването на съответния критерий (400 часа) в ПРАССА. През целия си трудов стаж в Академията преподава по основни и специални икономически дисциплини (Микроикономика и Макроикономика, в т.ч. и на английски език; Икономикс; Сравнителни икономически системи; Приложна икономика; Методика на икономическите изследвания и др.) предимно на студенти от ОКС „бакалавър“.

Д-р Тодорова има разработени 5 лекционни курса, от които 4 за студенти-бакалаври (в т.ч. 3 самостоятелно разработени) и 1 за студенти-магистри (разработен на основата на учебник, издаден в съавторство с О. Марков). За периода 2015-2025 г. има издадени 9 учебника, 5 от които са в съавторство с преподаватели от катедра „Обща теория на икономиката“ и 4 – самостоятелно (съобразени със съответните учебни курсове и потребностите на учебния процес във ВУАРР). За същия период има издадени и 3 учебни помагала, 2 от които самостоятелни (отново свързани с периода на работа във ВУАРР).

От представените данни, става ясно, че д-р Тодорова също изпълнява изискванията по критериите, свързани с учебно-преподавателската работа. Тя е преподавател с добра подготовка и дългогодишен опит, чиято дейност е свързана предимно с учебно-преподавателска работа със студенти. Не е посочена информация за включване в по-широки академични дейности в разглеждания контекст, в т.ч. и с други категории обучаеми. Издаването на самостоятелни учебници е положителна характеристика на учебно-преподавателската ѝ работа, макар че в случая това удовлетворява нуждите на друго ВУ и не съответства на установените традиции в катедра „Обща теория на икономиката“, където се насърчава екипната работа и съгласуването на учебното съдържание с катедрения състав.

5. Количествена и качествена оценка (анализ) по критериите и показателите за изследователската дейност и съответствие с изискванията.

5.1. Предвид приложената справка за съответствие с минималните национални изисквания и вътрешните изисквания на Стопанска академия гл. ас. д-р А. Александрова отчита по количествените критерии следните точки: група А – дисертационен труд – 50 точки, група В – хабилитационен труд (монография) – 100 точки, група Г – публикации – 393,10 точки (при изискуеми 200), точки; група Д – цитирания – 1145 точки (при изискуеми 50), група Е – 654,10 точки, т.е. общо 2342,20 точки (при необходим минимум 400 точки). Някои от публикациите се дублират или са неточно указани, поради което не са взети предвид в рецензията. В справката за цитиранията за група Д е посочен по-нисък брой точки

от реално постигнатите. Въпреки тези неточности, постигнатите количествени резултати многократно надхвърлят изискванията чл. 2б, ал. 2 и 3 от ЗРАСРБ и ППЗРАСРБ.

Гл. ас. д-р Александрова посочва за участие в обявения конкурс 53 научни разработки. В структурно отношение научната ѝ продукция включва: 1 монография, 14 статии, 21 доклада, 11 студии и 6 публикувани глави от колективни монографии. Научната трудове са създадени самостоятелно или в съавторство, като 10 от тях (3 студии, 4 статии и 3 доклада) са публикувани в научни издания, реферирани и индексирани в Scopus и Web of Science (при изискване в ПРАССА за една научна публикация). Като цяло, научната продукция на кандидата е впечатляваща като обем и солидна като структура, а същественият брой публикации в световноизвестните бази данни свидетелства за високо качество, научна тежест и международна видимост на изследователската му дейност.

Научните интереси на А. Александрова покриват широк спектър от икономически проблеми, които могат да се систематизират в няколко основни направления: финансова грамотност, публични финанси и фискална конвергенция; социално-икономическо развитие, пазар на труда, образование, туризъм, регионално развитие; изкуствен интелект и неговите приложения и други тематични области, свързани с банковия сектор, европейските фондове, управлението на проекти и др.

Предвид завършеното образование и последвалата преподавателска дейност в две катедри, съвсем логично в научното творчество на кандидата се преплитат теми, посветени на финансови и макроикономически проблеми. Такъв характер има и основният хабилитационен труд – Финансова грамотност в България. В него се изследва ролята на финансовата грамотност в съвременното общество (с фокус върху България) както в микроикономически, така и в макроикономически аспект. Умението за осмисляне, преценка и ефективно управление на личните финанси е базов компонент от финансовата култура на индивида и формира неговото икономическо поведение в краткосрочен и дългосрочен аспект. На макроравнище финансовата грамотност е ключов фактор за постигане на икономическа стабилност и устойчиво развитие. Изследването е разработено върху богата теоретична и емпирична база, вкл. собствено анкетно проучване. Извършен е изчерпателен и задълбочен анализ на състоянието на финансовата грамотност в световен, европейски и национален мащаб, със специален акцент върху зависимостта ѝ от образованието. Изведени са актуалните специфики за България и е формулиран извод за „критично изоставане на България по отношение на нивата на финансова грамотност и институционализирането на финансовото образование“. На тази основа е обоснована необходимостта от усъвършенстване на правителствената политика и националната практика по отношение на финансовото образование и е предложен пакет от препоръки за конкретни действия.

В продължение на проблема за образованието, разглеждано вече в по-общ контекст, гл. ас. А. Александрова насочва вниманието си към голямата тема за пазара на труда и значението на придобитите знания и компетенции за успешна професионална реализация. Анализирайки значението на партньорството между образователните институции и бизнеса, тя задълбочава изследванията си към динамиката на трудовия пазар и актуалните потребности на работодателите, готовността на завършващите икономисти да отговорят на тях, както и към чувствителния проблем с младежката безработица и възможностите за преодоляването ѝ. Тематично свързани с тези въпроси са и изследванията на социално-икономическото развитие на определени региони и оценката на туристическият потенциал на национално и европейско равнище.

В областта на публичните финанси и фискалната конвергенция е изследвана данъчната система на България и тенденциите в останалите европейски страни, като са

изведени особеностите и са оценени възможностите за постигане на по-голяма фискална конвергенция в ЕС. Проучено е влиянието на фискалните политики на тези страни върху икономическия растеж и са предложени конкретни решения за фискална устойчивост, необходима за поддържане на макроикономическото равновесие и стабилност.

Кандидатът проявява активен научен интерес и към съвременни и перспективни теми като дигитализацията и приложението на изкуствения интелект в различни сфери на икономиката. Тези изследвания разширяват профила на научната ѝ работа и подчертават нейната ангажираност с актуалните предизвикателства на съвременното общество.

Представената научната дейност на гл. ас. А. Александрова има мултидисциплинарен характер и се отличава с актуалност и аналитичност. Изследванията са теоретично обосновани, емпирично подкрепени и насочени към търсене на работещи решения.

5.2. Количествената информация, представена от гл. ас. д-р Танер Исмаилов, за извършената изследователска работа, съгл. чл. 2б, ал. 2, 3 и 5 от ЗРАСРБ, показва следните резултати: група А – дисертационен труд – 50 точки, група В – хабилизационен труд (монография) – 100 точки, група Г – публикации – 274,67 точки (при изискуеми 200); група Д – цитирания – 670 точки (при изискуеми 50), група Е – 348,32 точки, т.е. общо 1442,99 точки (при необходим минимум 400 точки). В единични случаи се наблюдава дублиране на публикации, а точките за една от публикациите се редуцират (с 4 точки), поради допусната техническа грешка. Дори с отчетените неточности, постигнатият общ брой точки неколккратно превишава изискуемия минимум, посочен в ЗРАСРБ и ППЗРАСРБ.

За участието си в настоящия конкурс д-р Танер Исмаилов представя 27 публикации, реализирани самостоятелно или в съавторство. От тях 2 са монографии (хабилизационен труд и публикувана книга на база защитен дисертационен труд), 3 – глави от колективни монографии, 4 – студии, 7 – статии, 11 – научни доклади. Осем от посочените научни разработки (2 студии, 2 статии и 4 доклада) са публикувани в научни издания, реферирани и индексирани в Scopus и Web of Science. От представената информация става ясно, че научната продукция на кандидата е напълно удовлетворяваща като обем, с балансирана структура и високо качество, предвид факта, че почти 1/3 от публикациите са в реферирани издания в световноизвестните бази данни. Това показва не само преизпълнение на изискванията на ПРАССА, но и свидетелства за видимото присъствие на кандидата в националното и международното научно пространство.

Научното творчество на д-р Исмаилов обхваща различни области, като сред тях се открояват: макроикономическо равновесие и неравновесие (домакинско потребление, подходящо неравенство, бедност, младежка безработица); финансово-банкови проблеми и фискална политика; екология, туризъм, устойчивост, както и отделни теми, свързани с предприемачеството и МСП, застрахователния пазар и т.н. Прави впечатление, че след защитата на докторската си дисертация по научната специалност „Политическа икономия“, макар работейки в друга катедра, той не изоставя проблемите на микро- и макроикономиката, а ги надгражда в контекста на предизвикателствата на устойчивото развитие.

Именно такава е идеята в основния хабилизационен труд на кандидата, където той изследва домакинското потребление от гледна точка на приложимостта на концепцията за устойчивостта и анализира нагласите на българските домакинства за въвеждането на устойчиви практики с цел подобряване качеството на живот. За по-голяма обективност на резултатите и изчерпателност на анализите, авторът целенасочено използва информация от няколко източника – официалната статистика, други научни изследвания и собствено

анкетно проучване. На тяхна база е извършен подробен анализ на отношението на домакинствата към устойчивото потребление, който в съчетание с задълбочените теоретични изследвания в първа глава, дава основание за редица аргументирани оценки, заключения и прогнози по разглежданите въпроси. Достига се до обобщаващия извод, че българските домакинства са склонни да въвеждат в ежедневието си все повече устойчиви практики, но недостатъчната информираност и равнището на разполагаемия им доход ограничават този процес. В тази връзка, авторът загатва за още един интересен проблем, вероятно наследен от недалечното минало – т.нар. „синдром на външния тласък“, т.е. хората смятат, че въвеждането на устойчиви практики в ежедневието им трябва да бъде инициатирано от външен субект, напр. от правителството и/или местната власт, а не от самите тях. Тъй като този въпрос не е разгледан подробно в книгата, авторът заявява намеренията си за разширяване на изследването в тази посока, което свидетелства за последователност и стремеж към цялостно обхващане на темата.

Изследванията на макроикономическата нестабилност с фокус върху бедността, социалното изключване и младежката безработица се отличават с добре структуриран и социално ангажиран подход. В тях е изведена тезата, че ниският жизнен стандарт и ограничените възможности за професионална реализация сред младите генерации са трайни пречки пред устойчивото развитие. В този смисъл авторът обосновава необходимостта от балансиране и справедливи политики и предлага решения за преодоляване на идентифицираните проблеми.

В контекста на устойчивостта са разгледани и въпросите за развитието на туризма, енергийната сигурност, устойчивото земеделие, дигитализацията и иновативните финансови механизми за „зелени“ инвестиции. Изследванията поставят акцент върху прилагането на иновации и интегрирането на екологични политики като ключови фактори за постигане на дългосрочна устойчивост.

Друг аспект от научното творчество на Т. Исмаилов са финансови, в т.ч. фискални, проблеми като финансова стабилност, развитие на банковия сектор, данъчна политика, фискален капацитет, разглеждани в национален и наднационален контекст. Публикациите по тези теми комбинират теоретични и емпирични анализи, чрез които авторът подчертава необходимостта от ефективно прилагане на дискреционна фискална политика, ограничаване на злоупотребите и укрепване на финансовата стабилност.

Представената научна дейност на д-р Исмаилов се характеризира с тематично разнообразие и практическа насоченост към устойчивото развитие и икономическата стабилност. Авторът показва изявен интерес към съвременни икономически предизвикателства и интердисциплинарен анализ.

5.3. Справката за съответствие с минималните национални изисквания на гл. ас. д-р Таня Тодорова показва, че за група А – дисертационен труд – кандидатът отчита 50 точки, за група В – хабилитационен труд (монография) – 100 точки, група Г – публикации – 328,33 точки (при изискуеми 200); за група Д – цитирания – 610 точки (при изискуеми 50), група Е – 244,66 точки, т.е. общо 1332,99 точки (при необходим минимум 400 точки). Няколко от представените публикации се дублират, поради което не се отчитат в рецензията. Въпреки това, общият брой точки, събрани от кандидата, трикратно надвишава на изискванията на чл. 26, ал. 2 и 3 от ЗРАСРБ и ППЗРАСРБ.

Гл. ас. Тодорова заявява за участие в настоящия конкурс 30 бр. публикации. Те имат следната структура: 2 монографии (хабилитационен труд и публикувана книга на база защитен дисертационен труд), 4 студии, 7 статии (2 от които са в издания в Scopus и Web of Science) и 17 научни доклада. В количествено отношение научната продукция на кандидата

е в достатъчен обем, но в структурата ѝ преобладават докладите, които съставляват над 50% от всички публикации. От една страна, това е свидетелство за активните изяви на кандидата на научни форуми (главно участия в конференции) и поддържане на постоянна комуникация по научни проблеми с колегията, но от друга, този тип публикации обикновено имат по-малка тежест при оценяване на научните приноси.

Научното творчество на д-р Тодорова е съсредоточено върху проблемите на публичните финанси с основен акцент (в настоящия конкурс) върху публичните приходи. Разгледани в различни разрези, обхват и времеви периоди, те показват целенасочеността на кандидата и старанието му многопланово и изчерпателно да изследва избраната тематика. В направените анализи ефектите от приходите логично се обвързват с икономическия растеж и фискалната политика на правителството. Научните интереси на автора обхващат и въпроси като образование, външна търговия, неравенство, интеграция, които в крайна сметка също са разгледани в контекста на публичните финанси.

Фокусирането на кандидата върху публичните приходи е естествено продължение на изследването на публичните разходи и тяхната ефективност в дисертационния труд и съпътстващите го публикации на кандидата. В основния хабилитационен труд, озаглавен „Публични приходи и икономически растеж“, идеята е да се изследва взаимозависимостта между двете макроикономически величини и да се оцени до каква степен данъчната политика допринася за социално-икономическото развитие в 12 европейски страни. За целта е избрано и систематизирано по различни признаци голямо количество данни за 10-годишен период (2005-2016 г.) и е направен сравнителен анализ на посочените държави. Достига се до изводи за нуждата от по-висока ефективност в сферата на публичните финанси и от структурната им оптимизация. Това, което прави впечатление в разработката обаче е, че представените данни, тенденции, анализи, сравнения, както и някои изводи, вече не са актуални, тъй като хабилитационният труд е публикуван преди 9 години (през 2016 г.). В него няма как да е отразено влиянието на такива съвременни фактори като, например, пандемията от COVID 19, която предизвика сериозни сътресения във фискалните политики на страните и промени изцяло подходите за стимулиране на икономическия растеж. Трябва да се отбележи още, че със същия труд кандидатът участва и печели конкурс (проведен на 02.09.2016 г. в друго висше училище) за заемане на академичната длъжност „доцент“, информацията за което е налична в НАЦИД и на сайта на училището. Това може би е допустимо в релевантните нормативни документи, но смятам, че е научно некоректно.

В другите направления на публикациите си д-р Тодорова използва аналогичен подход – на основата на емпирични данни по съответния проблем (развитие на образованието общо и в различните му степени, размер на експорта и импорта и др.) се представят състоянието и тенденциите в развитието, извеждат се предизвикателствата и се достига до извод за необходимостта от ефективното изразходване на средствата. В почти всички публикации проблемът се свежда да публичните приходи или разходи, тяхната ефективност и ролята им за постигане на икономически растеж.

Следва да се отбележи, че в много от публикациите на кандидата се откриват значителни сходства между отделни текстови пасажки (възпроизводство на текст), както и компилации от абзаци, заимствани от негови по-ранни изследвания, с идентични изводи и препоръки. Такова преповтаряне на едни и същи идеи, анализи и заключения понижава качеството на научната дейност на кандидата, а и създава впечатление за изчерпване на авторските идеи и/или липсата на стремеж за надграждане и концептуално развитие.

6. Съответствие на приносите в научните изследвания с обявените от кандидатите.

6.1. В Справката за научните и научно-приложните приноси гл. ас. д-р А. Александрова систематизира своите научни постижения в 7 пункта, съответстващи на очертаните от нея направления в изследователската ѝ дейност. В съдържателно отношение приносите обективно отразяват постигнатите резултати, но формулировките са твърде описателни и детайлизирани, което в известна степен затруднява открояването на същинските научни постижения. Предвид това, както и с оглед на обстоятелството, че при рецензиране на научни разработки обикновено се оценява тяхната значимост за теорията и за практиката, по-съществените приноси на кандидата могат да бъдат синтезирани по следния начин:

В научно-теоретичен аспект приносен характер имат задълбоченият анализ на факторите, влияещи върху финансовата грамотност (с акцент върху образованието), както и изследването на взаимовръзките между фискалната политика, дигитализацията и икономическото развитие. С приносен характер са и идентифицираните предизвикателства, свързани с адаптацията на данъчните системи към условията на дигиталната икономика и на въздействието на новите технологии върху пазара на труда и устойчивото развитие.

Приносите с научно-приложен характер се съдържат в конкретни препоръки и практически насоки за: стимулиране на финансовата грамотност на българските граждани и подобряване ефективността от изпълнението на Националната стратегия за финансова грамотност; осигуряване на фискална устойчивост; подобряване на координацията на данъчните политики в рамките на ЕС с оглед постигане на по-голяма фискална конвергенция, а също и оптимизация на управлението на европейските фондове. Значима приложна стойност имат предложените мерки за насърчаване на професионалната реализация на младежите, както и за повишаване на конкурентоспособността на икономиката чрез насърчаване на дигиталната трансформация и адаптацията на икономиката към индустрия 4.0. В този контекст са анализирани възможностите и рисковете, свързани с блокчейн технологиите, криптовалутите и изкуствения интелект.

6.2. Гл. ас. д-р Т. Исмаилов представя Справка за научните и научно-приложните приноси, в която в 5 пункта обобщава научните си резултати с приносен характер. Те също са подготвени според обособените от кандидата основни направления в научната му дейност и коректно отразяват научните му постижения. Макар и не прекалено подробни и обстоятелствени, те все пак биха могли да бъдат прецизирани и по-синтезирано представени. Сред тях могат да се открият следните научно-теоретични приноси: изясняване на понятието „устойчиво потребление“ и факторите, които го детерминират; критично осмисляне и анализ на възгледите за прилагане на различни финансови инструменти на фискалната политика; изследване на интердисциплинарните връзки между финансовата грамотност, въглеродния отпечатък и устойчивото развитие. В научно-приложен аспект по-значимите приноси на кандидата се свеждат до: направени препоръки за насърчаване на устойчиви потребителски практики сред домакинствата; конструиран и приложен модел за оценка на ефективността на българската фискална система; идентифицирани иновативни механизми в енергийния сектор и „зелените“ технологии; обосноваване на ролята на малкия бизнес за намаляване на младежката безработица и социалното изключване, както и за увеличаване на доходите и стимулиране на икономическия растеж.

6.3. В Справката за научните и научно-приложните приноси гл. ас. д-р Т. Тодорова посочва 13 пункта с научни постижения, изведени общо, без да са подчинени на определени критерии. Те адекватно отразяват резултатите, постигнати от кандидата при работата му по

взаимовръзката между публичните финанси и икономическия растеж. Формулировката им обаче би могла да бъде по-стегната и фокусирана, тъй като в настоящия си вид някои от тях звучат по-скоро като изводи без ясно изразен приносен характер, а други значително се припокриват, което обяснява и големия им общ брой. Предвид на това, може да се направи следното прецизиране и структуриране на приносите:

Към по-важните научно-теоретични приноси могат да се отнесат: направеният теоретичен преглед на механизмите на фискално въздействие; изследваната взаимовръзка между публичните приходи и икономическия растеж, вкл. чрез изчисляване на коефициенти на еластичност, и направения сравнителен анализ между страните от ЕС; извършения иконометричен анализ за установяване на степента на зависимост между бюджетното салдо и икономическия растеж.

С научно-приложен характер са приноси като: изведените препоръки за реструктуриране и подобряване на ефективността на публичните приходи и разходи, както и обосноваването на необходимостта от постигане на балансирано бюджетно салдо чрез намаляване на публичните разходи и утвърждаване на концепцията за „малко правителство“.

7. Характеризиране академичната известност на кандидатите

На основата на справките за цитиранията, става ясно, че и тримата кандидати са достатъчно популярни сред научната общност. Публикуваните от тях изследвания и постигнатите резултати представляват интерес за множество специалисти от различни научни области.

7.1. С най-голяма популярност в научноизследователското пространство е гл. ас. д-р А. Александрова. Тя посочва доказателства за общо 88 бр. цитирания, в т.ч. **73 бр.** в научни издания, реферирани и индексирани в Scopus и Web of Science; 5 бр. в монографии и колективни томовете с научно рецензиране; 10 бр. в нереферирани списания с научно рецензиране. Това формира общо 1195 точки (при изискуеми 50), макар че, вероятно от скромност, кандидатът не е точкувал всичките си цитирания извън Scopus и Web of Science, които към момента на написване на рецензията са 170 бр. (по информация от личния профил на автора в Google scholar).

7.2. Гл. ас. д-р Т. Исмаилов също е добре разпознаваем в научните среди. Има общо 71 бр. цитирания, в т.ч. **31 бр.** в научни издания, реферирани и индексирани в Scopus и Web of Science; 1 бр. в монографии и колективни томовете с научно рецензиране; 39 бр. в нереферирани списания с научно рецензиране. Това формира общо 670 точки, при изискуеми 50.

7.3. В разглеждания контекст научната известност на гл. ас. д-р Т. Тодорова се базира на общо 48 бр. цитирания, в т.ч. **28 бр.** в научни издания, реферирани и индексирани в Scopus и Web of Science; 18 бр. в монографии и колективни томовете с научно рецензиране; 2 бр. в нереферирани списания с научно рецензиране. Това формира общо 610 точки, при изискуеми 50.

8. Критични бележки и предложения

8.1. Нямам съществени критични бележки към работата на д-р А. Александрова. По-скоро бих направила две препоръки. Едната е да ограничи тематичните направления, в които работи, с оглед постигане на по-висока степен на специализация и последователност в научната си работа. Втората е от техническо естество – при бъдещи процедури да подхожда с по-голямо внимание и прецизност към техническите аспекти на документацията.

8.2. И към работата на д-р Т. Исмаилов нямам принципни критични бележки. Бих му препоръчала за в бъдеще да насочи усилията си към цялостно изследване на проблематиката, свързана с устойчивото развитие, върху която вече успешно е фокусирал част от научната си дейност. В тази връзка би било целесъобразно да обмисли изготвянето на монография по темата, както и разработването на учебен курс, с който да допринесе за създаването на нова магистърска специалност към катедрата.

8.3. Към работата на д-р Т. Тодорова могат да бъдат отправени няколко критични бележки. Наблюдаваното и посочено по-горе повторение на текстове от предишни нейни изследвания в много от сегашните ѝ публикации не е добра практика и не съответства на утвърдените научни стандарти. Научната ѝ продукция, макар и достатъчна по обем, е доминирана от доклади, а хабилитационният труд не е актуален като съдържание и не отразява значими съвременни процеси.

В този смисъл препоръката ми към кандидата е да използва потенциала си в посока разработване на нови, актуални изследвания, които да разширят и обогатят досегашния му научен фокус. Препоръчително е тези изследвания да бъдат публикувани в престижни научни издания, по възможност реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни, с оглед на по-голяма научна известност и независимо утвърждаване на кандидата.

9. Обобщено заключение и становище

Като се вземат предвид изложените данни, факти и приложени документи с доказателства, може да се твърди, че и тримата кандидати отговарят на изискванията на ЗРАСРБ, Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и конкретно на чл. 116 от ПРАССА и заслужават положителна оценка за заемане на академичната длъжност „доцент”. С оглед на обстоятелството, че по настоящия конкурс има повече от един кандидат за едно място, смятам за целесъобразно и коректно да бъдат отчетени и някои допълнителни показатели, съгл. чл. 124 от ПРАССА.

Обобщената информация за изпълнението на посочените основни и допълнителни критерии се съдържа в следната таблица:

Кандидати	Гл. ас. д-р Александрина Александрова	Гл. ас. д-р Танер Исмаилов	Гл. ас. Таня Тодорова
Изисквания			
I. Изисквания съгл. чл. 116 от ПРАССА			
Съответствие с минималните нац. изисквания (чл. 2б, ал. 2 и 3 от ЗРАСРБ и ППЗРАСРБ)	Общ брой точки: 2342,20	Общ брой точки: 1 438,99	Общ брой точки: 1332,99
Да нямат доказано, по законоустановения ред, плагиатство	Има подписана декларация, че няма доказано плагиатство	Има подписана декларация, че няма доказано плагиатство	Има подписана декларация, че няма доказано плагиатство
Да имат стаж по специалността: не по-малко от 5 академични години, със средна годишна заетост – 400 уч. часа	8 години, над 580 учебни часа средногодишна заетост	13 години, над 580 учебни часа средногодишна заетост	18 години, над 540 учебни часа средногодишна заетост
Да имат участия в най-малко 2 научноизследователски, образователни и/или научно-приложни проекти или най-малко в 1 национален, или най-малко в 1 международен проект	30 участия в международни, национални и вътрешноуниверситетски проекти, в т.ч. 8 свързани с мобилност	16 участия в международни, национални и вътрешноуниверситетски проекти, в т.ч. 6 свързани с мобилност	10 участия, в т.ч. 5 във вътрешноуниверситетски и проекти и 5 -свързани с мобилност
Да имат издаден самостоятелен академичен учебник или участие в не по-малко от 2 академични учебника като съавтор	Съавтор на 5 академични учебника и 2 учебни помагала	Съавтор на 5 академични учебника и 1 учебно помагало	Издадени 9 учебника, 5 от които в съавторство и 4 – самостоятелни (БУАРР) и

			3 учебни помагала, 2 от които самостоятелни
Да са разработили лекционен курс по учебна дисциплина, самостоятелно или в съавторство, за обучение на студенти или на докторанти	8 курса за студенти, от които 5 в съавторство по основни и специални дисциплини и 3 самостоятелни за студенти от Балтийската академия	9 курса, в т.ч. 5 в съавторство по основни и специални дисциплини и 4 самостоятелни за студенти-курсисти и други в ЦСФО на СА	5 курса за студенти (в т.ч. 3 самостоятелно разработени)
Да имат най-малко 1 публикация в Scopus/WoS	10	8	2
Публикациите за участие в конкурса да не повтарят тези за придобиване на ОНС „доктор“, АД „главен асистент“	Не се установяват повторения	Не се установяват повторения	Не се установяват повторения
II. Изисквания съгл. чл. 124 от ПРАССА (оценка по допълнителни показатели)			
Заетост с аудиторни и извънаудиторни занятия – разработване/изнасяне на лекционни курсове на чужд език; занимания в практическа среда извън Академията	– 4 бр. уч. курсове на англ. език за студенти -бакалаври; –3 бр. уч. курсове на англ. език за студенти от Балтийската академия; –3 бр. разработено учебно съдържание и/или провеждане на курсове на чужд език към ЦПО на СА	– 4 бр. разработени/ изнасяни учебни курсове на англ.език; – изнасяне на курсове на англ. език по КД1 по програма Еразъм+; – експерт-лектор по Проект 2024-1-BG01-KA210-YOU-000251044	– 4 бр. разработени/ изнасяни на английски език учебни курсове пред студенти-бакалаври
Публикувани учебни материали, различни от тези по чл.116, т. 5	–	–	–
Работа със студенти и докторанти, вкл. съвместна работа по проекти	в 8 проекта за периода 2021-2025 г.	– в 4 проекта за периода 2024-2025 г.; – научно ръководство на студенти-магистри в продължение на 3 (три) учебни години	–
Участие в научноизследователски проекти	17	10	3
Участия с доклади на чуждестранни и национални научни форуми	21	11	17
Членство в авторитетна творческа/професионална организация	1	2	–
Научни и научно-приложни разработки	–	–	–
Приложени в практиката резултати от научни изследвания /други обекти на интел. собственост	–	–	–
Научни публикации (печатни и електронни) в международни издания.	22	20	5

Информацията в таблицата разкрива, че най-силно – както в количествено, така и в качествено отношение – е представянето на кандидата д-р А. Александрова. Д-р Т. Исмаилов също показва убедително представяне, постигнатите от него резултати са на високо ниво, макар че в известна степен отстъпват на тези на предходния кандидат. И третият участник, д-р Т. Тодорова, демонстрира добро представяне, покривайки нормативните изисквания и постигайки съществени резултати, които обаче в сравнителен план остават по-слаби спрямо останалите двама кандидати. Предвид на това, тримата участници в конкурса могат да бъдат класирани по следния начин:

1. Гл. ас. д-р Александрина Александрова
2. Гл. ас. д-р Танер Исмаилов

3. Гл. ас. д-р Таня Тодорова

Тъй като обявените места по конкурса са две, давам положителна оценка и убедено заявявам становището си академичната длъжност „доцент” да бъде заета от гл. ас. д-р Александрина Александрова и гл. ас. д-р Танер Исмаилов. Смятам, че те в най-голяма степен отговарят на високите стандарти на катедрата, представят я достойно и ще допринасят за нейното по-нататъшно успешно развитие.

30.07.2025 г.
Свищов

Рецензент: ..
/проф. П. Шишманова/